

Соціологічна концепція як історичний факт
(до питання співіснування двох галузей суспільного знання)

Зазвичай коли ту чи іншу соціологічну концепцію розглядають у історичному полі, вона постає як своєрідне віддзеркалення реалій суспільства, яке покликане описувати. Відтак цей опис стає історичним фактом, чудовим матеріалом для описового підходу в історії. І питання тут не стільки у нівелюванні грані між концепцією і концептом, з одного боку, та теорією з іншого, скільки в тих проблемах, що таке наближення створює для знання, адже відношення до поняття «історичний факт» зумовлює постановку теми дослідження, відтак надає йому те чи інше акцентування. Отож, маємо тут справу з основоположною проблемою історіописання

Наприклад, якщо трактувати теорію Маркса у якості історичного факту, постає два можливі варіанти його осмислення. І обидва вони ведуть до питань, що неможливо розв'язати. Перший випадок – це сприйняття Марксової теорії як вираз інтересів певної групи суспільства. Безперечно, проблемою такого підходу є питання: «ЯК». ЯК ця група взагалі сформувалася в такому вигляді? ЯК вона взагалі досягла таких вражаючих результатів у соціальній структурі? Другий можливий варіант сприйняття цієї теорії як такої, що актуалізує, стверджує, наповнює особливим змістом певну соціальну групу. Цей варіант має своєю проблемою питання «ЧОМУ». Тут навіть сама персона творця теорії постає мало не в мефистофелівському вигляді, через питання: «ЧОМУ саме ця суспільна група?»; «ЧОМУ саме Карл Маркс?».

Як бачимо, це різні полюси уявлення, тому поєднати (розв'язати) ці проблеми можна лише штучним шляхом. Саме ця принципова неможливість становить, на наш погляд, основну проблему Марксової ідеології, як і будь-якої іншої.

Та нам наразі важливо зрозуміти інше. Спробувати поєднати їх все-таки можна застосовуючи питання з ряду «ЧОМУ» до першого варіанту сприйняття і навпаки. Хоча насправді результатом стануть відповіді далекі за своїм характером від фундаментальних. Врешті-решт в їх розмаїтті, багатоплановості дуже просто потонути.

Свого часу був знайдений вихід. Мабуть, не в останню чергу завдяки розвитку соціології стало можливим більш чітко розрізняти стосовно факту теорію та концепцію і концепт. Відтак за соціологічною концепцією як історичним фактом стала функція. Отож кожен момент сучасності соціологія могла у своїх пошуках концептуалізувати (надавати поняття, формулювати їх зміст) суспільство, і тільки вже на цій основі створювати теорію. Можливо також, що історикам подекуди цього розуміння не вистачає, особливо на наших теренах. Ніби всі розуміють, що епоха постмодерну санкціонувала такий підхід, але застосовувати його не поспішають, і це викликає занепокоєння.

Насправді питання в іншому: в глибині протиріч системи знань, що закладають подібні припущення. Зрештою, питання зводиться до того, що історична наука за допомогою соціології наразі може функціонувати у науковому руслі, розглядаючи соціологічну концепцію в якості історичного факту, але чи спроможна соціологія усвідомити, що соціологічна концепція – це всього лише історичний факт?

У попередньому аналізі був підданий критичному осмисленню предмет історичного знання за допомогою знання соціологічного, що дозволило закріпити тонку межу між історією як наукою і історією, як мистецтвом (опис чистого досвіду). Є подібна потреба і у соціології, необхідно зберегти різницю між наукою та ідеологією. Остання у своєму пошуку звертається до сучасності, а це пуста категорія, оскільки вона не підлягає означенню. Фактично мова може йти про аналіз минулого та майбутнього, передумови та наслідків, зрештою продовжуючи аналогію історії та теорії. Теорія в нашому трактуванні є сама продуктом, отже оскільки мова не іде про суб'єкт не може піддатися самоаналізу. Отож збереження згаданого балансу до позиції минулого (передумови, історії) може і повинно бути застосоване принцип Історії, історизму.